

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Інститут математики, економіки і механіки
Відділення психології
Кафедра загальної психології та психології розвитку особистості

Дипломна робота
бакалавра

на тему: «Особливості особистісної зрілості вчителів»
«Peculiarities of teachers' personal maturity»

Виконала: студентка денної форми навчання
напряму підготовки 6.030102 «Психологія»

Пучкова Ганна Петрівна

Керівник: доктор психологічних наук,
професор Кіреєва З.О.

Рецензент: кандидат психологічних наук,
доцент Литвиненко О.Д.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№10 від 24.05.17 р.

Завідувач кафедри
_____ Кіреєва З.О.

Захищено на засіданні ЕК № _____
протокол № ____ від _____ р.
Оцінка _____ / _____ / _____

(за національною шкалою, шкалою
ECTS, бали)

Голова ЕК

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Одеса – 2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ	6
1.1. Особистість як унікальна , цілісна ситема	6
1.2. Сучасні теоретичні дослідження з проблем особистісної зрілості.....	17
1.3. Феномен особистісної зрілості в роботах сучасних науковців	34
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ	38
РОЗДІЛ 2. ЕМПРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ ВЧИТЕЛІВ.....	40
2.1. 2.1. Організація дослідження	40
2.2. Результати і обговорення.....	41
ВИСНОВКИ ПО ДРУГОМУ РОЗДІЛУ	54
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	57

ВСТУП

Актуальність дослідження. Людина в постмодернізмі є істотою, що заплуталася, вона біо-психо-соціальна за своєю природою та інтерсуб'єктивна за способом свого існування, в умовах плинної сучасності людина повинна діяти, планувати й прораховувати можливі здобутки й втрати в результаті своїх дій (або бездіяльності) в умовах постійної невизначеності. В основі постмодернізації відбвається зсув від цінностей «матеріалістичних», з наголосом на економічній і фізичній безпеці, до цінностей «постматеріальних», з актуалізацією і акцентуванням уваги на питаннях індивідуального саморозвитку і якості життя, які і становлять базис різних ідентичностей. Антропологія постмодернізму показала наявність потреби нового погляду на особистісну зрілу людину, що пов'язана із ставленням людини до себе та власної діяльності, із проявом активності в соціумі, творчим вирішенням життєвих планів і поставлених завдань.

Особистісна зрілість розглядається вченими як один із структурних компонентів зрілої людини (Ю.З.Гільбух, Г.Олпорт та ін.). При цьому враховується, що особистісна зрілість включає такі важливі якості особистості як: відповідальність (З.Н.Борисова, К.А.Клімова, К.М.Муздибаєв, Г.С.Пригін, Ж.Піаже, Дж.Роттер, М.В.Савчин, Т.С.Славіна та ін.); самостійність (Є.І.Головаха, В.І.Слободчиков та ін.); самоствердження (К.А.Абульханова-Славська, А.І.Анциферова, Б.Ф.Ломов, О.М.Леонт'єв, А.В.Петровський, Н.І.Рейнвальд, С.Л.Рубінштейн та ін.); адекватне цілепокладання (І.В.Дубровіна, Г.М.Прихожан, Н.Н.Толстих та ін.). Значний доробок в аналіз психологічних проблем особистісної зрілості внесли Б.Г.Анан'єв, М.І.Алексєєва, М.Й.Боришевський, О.Г.Мороз, С.Д.Максименко, К.М.Муздибаєв, О.В.Киричук, А.О.Реан, В.А.Семіченко, Д.І.Фельдштейн, Особливе місце у розв'язанні проблеми особистісної зрілості належить працям М.Й.Боришевського, Л.Ф.Бурлачука, О.В.Киричука, Г.С.Костюка, І.С.Кона, В.В.Сафіна й іншим. У сучасній психологічній науці до визначення поняття особистісної зрілості та її

соціально-психологічної характеристики існує велика кількість підходів, які не суперечать один одному, а скоріше доповнюють один одного. Проблематика особистісної зрілості в Україні розроблялась у таких векторах: а) автентичності особистості, як прагнення людини до самостворення через її здатність до вчинку (за В. Татенко); б) визначення рівнів особистісної зрілості, якими, за Л. Лепіховою, є соціалізація і соціально-психологічна компетентність; в) виділення психологічних рис зрілої особистості (Л. Овсянецька).

Сьогодні, як ніколи, зростає роль вчителя. С. Русова зауважувала, що «учитель має бути творцем, він має так розуміти свої обов'язки, щоб не затримувати природного розвитку дитини, а підносити його», ця цюго вчитель має бути особистісно зрілою людиною в ньому повинні бути розвинені наступні сутнісні якості: здатність людини орієнтуватися в ситуації життєдіяльності, свідомо ставити життєві цілі, знаходити та обирати необхідні засоби їх досягнення, відповідально приймати рішення, послідовно їх виконувати, критично оцінювати результати і закріплювати їх в індивідуальному досвіді. Отже враховуючи все вищезазначене, можна вважати тему дипломної роботи актуальною і сучасною.

Мета дослідження полягала у встановленні теоретико - емпіричним шляхом особливостей особистісної зрілості вчителів.

Завдання дослідження

1. Провести теоретичний аналіз проблеми особистості і особистісної зрілості в сучасній психологійній науці.
2. Емпірично вивчити структурні компоненти особистісної зрілості у вчителів.
3. Порівняти структурні компоненти особистісної зрілості у вчителів і студентів.

Об'єкт дослідження - феномен особистісної зрілості

Предмет дослідження – особливості особистісної зрілості вчителів

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань дослідження були застосовані:

теоретичні методи – аналіз, синтез, порівняння, класифікація, систематизація існуючих теоретичних підходів та емпіричних результатів, які були використані в процесі теоретичного аналізу проблеми; методи психологічної діагностики та математичної обробки даних (критерій Н Крускала-Волліса).

Метод психологічної діагностики містив методики: тест-опитувальник особистісної зрілості Ю. Гільбуха, опитувальник А. Мехрабіана „Шкала досягнень”, методика вивчення самооцінки, опитувальник О. Пенькової „Моральні якості особистості щодо наявності їх у громадянина, опитувальник Д. Леонтьєва «Смисложиттєві орієнтації».

Вибірка дослідження. У емпіричному дослідженні взяло участь 37 вчителів загальної школи і 43 студента, майбутніх вчителів.

Структура роботи. Робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку з 61 використаних джерел. В роботі 2 рисунка, 7 таблиць.

ВИСНОВКИ

1. В результаті дослідження проведено теоретичний аналіз проблеми особистості і особистісної зрілості в сучасній психологійній науці. Встановлено, що особистість розглядають крізь призму багатьох концепцій, але у сучасній психології ще не склалося цілісне уявлення про особистість, яке б інтегрувало фізіологічний, психологічний, соціальний і духовний аспекти. Особистісна зрілість визначається як вищий рівень розвитку людини, пов'язаний з формуванням і стабілізацією у неї певних якостей. Психологічно зріла людина характеризується слідуючими рисами: має широкі межі «Я», здібна до теплих соціальних відносин, демонструє емоційну незаклопотаність і самоприйняття, має реалістичне сприйняття, досвід і домагання, здібна до самопізнання і відчуття гумору, володіє цілісною життєвою філософією. Особистісна зрілість є онтологічним ядром особистості або сформованою особистістю структурою, що забезпечує людині можливість прийняття власної сенсовності.

2. Емпірично вивчено структурні компоненти особистісної зрілості у вчителів(мотивацію досягнення, ставлення до свого „Я”, самооцінку, почуття громадянського обов'язку, життєву настанову) і смисложиттєві орієнтації особистості. Продемонстровано вчителів рівень особистісної зрілості представлений на середньо - низькому рівні. На нашу думку, більшість вчителів потребують комплекс вправ спрямованих на формування мотивації досягнення, життєвих настанов, підвищення рівня самооцінки

3. Порівняно структурні компоненти особистісної зрілості у вчителів і студентів. За більшістю досліджуваних особливостей наявні статистично значущі відмінності на рівнях $p < 0,01$ і $p < 0,05$ за критерієм Н Краскала-Уоллеса.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адлер А. Понять природу человека. – СПб.: Академич. проект, 1997.
2. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды: [В 2 т.]/ Б.Г. Ананьев - М.: Педагогика, 1980. - Т.1: Очерки психологии, история русской психологии. -230 с.
3. Асмолов А. Г. Психология личности: Принципы общепсихологического анализа. – М.: Смысл, 2001. – 416 с.
4. Божович Л.И. Этапы формирования личности в онтогенезе / Л.И.Божович // Вопросы психологии. –1978. - №4. - С.30-34.
5. Бойко В.В. Синдром «эмоционального выгорания» в профессиональном общении. - С.-Пб.: Питер, 1999. - 105 с.
6. Боришевський М. Й. Традиції в українській психологічній науці та їх розвиток у сучасному контексті // Спадкоємність та інновації в українській психологічній науці (Матеріали міжнародної науково-практичної конференції) (Частина 1), Київ – Хмельницький – Кам'янець-Подільський, 2002 р. С. 9 – 15.
7. Выготский Л.С. Мысль и слово / Л.С. Выготский // Психология развития как феномен культуры. – М. - Воронеж, 1996. С.395.
8. Дідик Н.М. Особливості особистісної зрілості та самоактуалізації соціальних педагогів у процесі їх професійної підготовки [Текст] / Н. М. Дідик // Практична психологія та соціальна робота. - 2009. - №6. - С. 58-62.
9. Гильбух Ю. З. (ред.) Тест-опросник личностной зрелости. - К.: Научно-практический центр „Психодиагностика и дифференцированное обучение”, 1994. - 23 с.
10. Завадська Н.Є. Системний підхід у вирішенні проблеми реадаптації особистості // Н.Є. Завадська/Теорія і практика управління соціальними системами : науково-практичний журнал. –Х. : НТУ «ХП», 2010. – №4. – С. 30–39.

- 11.Иванова Т. В. Культура педагогического общения: Монография / Под ред. И. А. Зязюна. – К.: ЦВП, 1999. – 357 с.
- 12.Кравець Г. Ю. Педагогические условия проявления личностной зрелости студентов в учебно-воспитательном процессе вуза: Дис. ... кандид. пед. н.: 13.00.01. – Иркутск: ГОУ ВПО „Иркутский государственный педагогический университет”, 2005. – 182 с.
- 13.Корольчук М.С. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я. – К.: Фірма «ІНКОС», 2002.
- 14.Капрара Дж., Сервон Д. Психология личности. – СПб.: Питер, 2003. – 640 с.
- 15.Костюк Г. С. Вопросы психологии понимания // Сов. Педагогика. 1948. № 9. С. 105—112.
- 16.Келли А. Дж. Теория личности / А.Дж.Келли. – СПб: Речь, 2000. – 249 с.
- 17.Кузьмина Н.В., Кухарев Н.В. Психологическая структура деятельности учителя. Гомель, 1976. С. 20.
- 18.Леонтьев Д. А. Личностная зрелость как опосредование личностного роста / http://liber.rsuh.ru/Conf/Psyh_razvitie/leontieu_2.htm
- 19.Леонтьев Д. А. Личностное в личности: личностный потенциал как основа самодетерминации // Ученые записки кафедры общей психологии МГУ им. М. В. Ломоносова. Вып. 1 / Под ред. Б. С. Братуся, Д. А. Леонтьева. – М.: Смысл, 2002. – С. 56 – 65 /<http://www.inststut.smysl.ru/article/16.php>.
- 20.Леонтьев Д. А. Тест смысложизненных ориентаций (СЖО). – М.: Смысл, 1992. – 16 с.
- 21.Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики / А.Н.Леонтьев. — [4-е изд.] — М.: Изд-во МГУ, 1981. — 584 с.
- 22.Мадди С. Теории личности: сравнительный анализ / С. Мадди [пер. с англ.]. – СПб.: Речь, 2002. – 539 с.

23. Максименко С.Д. Психологія особистості : підручник. / С.Д. Максименко К.С.Максименко, М.В. Папуча. - К.: ТОВ «КММ», 2007. – 296 с.
24. Максимчук Н. П. Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки: Дис. ... канд. психол. н. – К., 2000. – 221 с
25. Маслоу А. Мотивация и личность/Перевод А.М.Татлыбаевой. Abraham H. Maslow. Motivation and Personality (2nd ed.) N.Y.: Harper & Row, 1970; СПб.: Евразия, 1999.
26. Мешко М., Мешко О. Синдром „емоційного згоряння” вчителя у контексті професійної діяльності шкільного психолога // Психолого-педагогічні засади професійного становлення особистості практичного психолога і соціального педагога в умовах вищої школи. – Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (27-28 лютого 2003). – С. 105 – 115.
27. Митина Л. М. Учитель как личность и профессионал (психологические проблемы). — М.; "Дело", 1994. — 216 с.
28. Основы педагогического мастерства / Под ред. И.А. Зязюна. М., 1988: Педагогічна майстерність / За ред. І.А. Зязюна. К., 1997.
29. Олпорт Г. Концепція пропріуму. ... - М. : Рефлбук, К.: Ваклер, 1997. – 304 с
30. Общая психодиагностика. / Бодалев А. А., Столин В. В. и др. – СПб.: Издательство „Речь”, 2003. – 440 с.
31. Пенькова О. І. Моральність у становленні особистості громадянина. / Психологічні закономірності розвитку громадянської свідомості та самосвідомості особистості. / АПН України, Інститут психології імені Г. С. Костюка. / За ред. М. Й. Боришевського. – К.: Дніпро, 2001. Т. 2. – 308 с.
32. Психологічний довідник учителя: в 4 кн. – Кн. 2. / Упорядн. В. Андрієвська. Наук. ред. С. Максименка. – К.: Главник, 2005. – 112 с.

- 33.Потапчук Л.В. Психологічні особливості становлення особистісної зрілості старшокласників. Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Л.В. Потапчук; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. — К., 2001. — 20 с.: рис. — укр.
- 34.Психология личности. Т. 2. Хрестоматия. — Самара: Изд-ий Дом БАХРАХ, 1999. — 544 с.
- 35.Психологія особистості: Словник-довідник / За редакцією П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. — К. : Рута, 2001. — 320 с.
- 36.Перлз Ф. Опыты психологии самопознания. - М.: Гиль - Эстель, 1993
- 37.Райх В.[Електронний ресурс] — Режим доступа: <http://orlawyer.com.ua/index.php?newsid>
- 38.Роджерс К., Фрейберг Дж. Свобода учиться. — М.: Смысл, 2002. — 527 с.
- 39.Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога: В 2 кн.: - М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2001. — Кн. 2: Работа психолога со взрослыми. Коррекционные приемы и упражнения. — 480 с.
- 40.Реан А. А. Психология изучения личности: Учеб. пособие. — С.Пб., 1999. — 288с.
- 41.Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. — СПб., Питер, 1999. — 720с.
- 42.Савчин М.В. Педагогічна психологія: Навчальний посібник. — Дрогобич, 1998. — 200 с.
- 43.Саннікова О. П. Досвід побудови моделі структури особистості професіонала / О. П. Саннікова. Проблеми розвитку педагогіки вищої школи в ХХІ столітті: теорія і практика // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (30-31 травня 2002р.). - Одеса, 2002. - Част. II. - С. 3-7.
- 44.Скок Г. Б., Салкова О. В. Совершенствование коммуникативных умений преподавателя. — //Советская педагогика. — 1990. — №5. — С. 101-103.

45. Уварова Ю. В. Особистісні детермінанти стильових особливостей педагогічного спілкування майбутніх педагогів. – Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія 12: Психологія. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 20005. – Вип. 3 (27).
46. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т.М.Титаренко. - К.: Либідь, 2003. – 376 с.
47. Философский словарь / [ред. А.П.Ярещенко, В.Н. Мирошниченко]. – Ростов н/Д:ФЕНИКС, 2004. - 560 с.
48. Фрейджер Ф., Фэйдимен Д. Личность: теории, эксперименты, упражнения. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2001, – 864 с.
49. Фромм Э. Из плена иллюзий / Фромм Э. ; [Предисл. Т. В. Панфиловой]; АН СССР, ИНИОН, Всесоюз. межвед. центр наук о человеке(при президиуме АН СССР). - М. ИНИОН, 1991. -148 с.
50. Франкл В. Человек в поисках смысла / В.Франкл; пер. с англ. и нем. / [общ. Ред. Л.Я. Гозмана и Д. А. Леонтьева]. - М.: Прогресс, 1990. - 368с.
51. Фрейд З. Психология бессознательного / З. Фрейд. — М.: Просвещение, 1989. — С. 425 - 439.
52. Фромм Э. Из плена иллюзий / Фромм Э. ; [Предисл. Т. В. Панфиловой]; АН СССР, ИНИОН, Всесоюз. межвед. центр наук о человеке(при президиуме АН СССР). - М. ИНИОН, 1991. -148 с.
53. Хьелл Л. Теории личности (Основные положения, исследования и применение) / Л. Хьелл, Д. Зиглер; пер. С.Меленевской и Д.Викторовой. – СПб. Питер Пресс, 1997. – 608 с.
54. Шара С.О. Психологія особистсного зростання пиддлтка. - К. : НПУ ім.М.П.Драгоманова, 2003. - 340с.
55. Циба В. Т. Контури системної соціальної психології / В. Т. Циба // Соціальна психологія. – 2003. – № 1. – С. 27–39.
56. Чепелева Н. В. Психологічна культура майбутнього вчителя. – К.: Знання УРСР, 1989. – 32 с.

- 57.Штепа О. Феномен особистісної зрілості// Соціальна психологія. - 2005. - № 1 (9). - С.62-77
- 58.Эриксон Э. Детство и общество / Э. Эриксон — [Изд. 2-е, перераб. и доп.]; пер. с англ. — СПб.: Ленато, АСТ, Фонд «Университетская книга», 1996.— 592 с.
- 59.Юнг К.Г. Архетип и символ / К.Юнг. - М.: Ренессанс, 1991. – 304 с
- 60.Ягупов В.В. Військова психологія : [підручник] / В.В. Ягупов. – К. : Тандем, 2004. – 656 с.
- 61.М.Мак-Крімон[Електронний ресурс] / А.В.Серый. – Режим доступа: [http: // www.hpsy.ru/public/x1249.htm](http://www.hpsy.ru/public/x1249.htm).